

sayfası getirmişlerdi. Kur'an'ın 114. sûresi (Nâs) olan bu yazma Goethe'nin eline geçen İslâmî menşeli ilk belge idi. Onu harflerini benzetmek suretiyle tekrar yazdı ve Jena Üniversitesi Şarkiyat profesörü Georg Wilhelm Lorschach'a gönderip tercüme ettirerek mânasını öğrendi.

Kur'an-ı Kerim'in, beşeriyete tebliğ edilmek üzere Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla Hz. Muhammed'e Kadir gecesinde indirilmeye başlandığını bilen ve bunu kabul eden Goethe yetmiş yaşında iken şöyle söylemiştir: "Kur'an'ın Peygamber'e semadan indirildiği bu mübarek geceyi Goethe niçin saygıyla kutlamanın?" (*Goethes Werke*, II, 206). Kur'an'la aynı kaynaktan çıkan gerçek İncil'e iman eden ve, "Siz benim Hıristiyanlık telakkimin ne olduğunu belki bilirsiniz, belki de bilmezsiniz. Günümüzde İsa'nın istediği mânada hıristiyan kimdir acaba? Belki de sadece ben; her ne kadar sizler beni dinsiz kabul etseniz de" diyen Goethe (*Goethes Gespräche*, III/2, s. 604, nr. 6546), aşağıdaki şiiriyle de aslıni yitirmiş Hıristiyanlığın teslîs akîdesini reddetmiş ve İslâmîyet'in tevhid akîdesinde karar kılmıştır: "İsa bütün saflığıyla duyuyor / Kâinatın ilâhı bir tek diyordu / Onu ilâhlaştıran her kişi / En kutlu hislerini yaralıyordu" (*Goethes Werke*, II, 122).

BİBLİYOGRAFYA :

Goethes Werke (ed. Erich Trunz v.dğr.), I-XIV, Hamburg 1948-60; Muhammed İkbâl, *Şarktan Haber* (trc. Ali Nihat Tarlan), Ankara 1956, s. 3; *Goethes Briefe* (ed. Klaus F. Gille v.dğr.), I-IV, Hamburg 1962-67; *Goethes Gespräche* (ed. Wolfgang Herwig), I-V, Zürich 1965-87; K. Mommsen, *Goethe und der Islam*, Stuttgart 1962; a.mlf., *Im Islam leben und sterben wir alle*, Bonn 1982; a.mlf., "Goethe ve İslâm" (trc. Beyza Maksudoğlu), *AÜİFD*, XV (1967), s. 187-212; a.mlf., "Goethe'nin Şark İmajı" (trc. Hakan Çil), *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy. 6, İstanbul 1990, s. 67-84; İsmail Hikmet Ertaylan, *Goethe, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1964; Bayram Yılmaz, *Goethe ve İslâmîyet*, Konya 1991; A. Bielschowsky, *Goethe, Hayatı ve Eserleri* (trc. Mediha Şerif Önay), I-III, İstanbul 1992; *DTCFD* (Goethe Sayısı), VII/3 (1949); Melahat Özgü, "Goethe ve Hâfız", *AÜİFD*, I/4 (1952), s. 89-103; M. Turhan Özdemir, "Goethe'nin Şiirinde Hz. Muhammed", a.e., XVIII (1970), s. 137-140; G.-H. Bousquet, "Goethe et l'Islam", *St.I*, XXXIII (1971), s. 151-164; Acar Sevim, "Goethe ve Arap Dünyası", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy. 6, İstanbul 1990, s. 203-212.

☞ DİA

GOGO

(bk. GAO).

GOITEIN, Shelomo Dov

(1900-1985)

XX. yüzyılın

tanınmış şarkiyatçılarından biri.

Bavyera'nın Burgkunstadt kasabasında doğdu; hem İslâm hem de Müsevîlik üzerinde uzmanlaşmış bir Alman yahudisidir. Hayatını bu iki dini, özellikle birbirleriyle olan ilişkilerini araştırmaya vakfetti. 1923'te Filistin'e göç ederek 1928'den itibaren Kudüs Hebrew University'de Arap ve İslâm araştırmaları konularında ders vermeye başladı ve daha sonra bu üniversitenin Institute of Asian and African Studies'e başkanlık yaptı. 1957'de profesör olarak davet edildiği Amerika Birleşik Devletleri'nin Pennsylvania Üniversitesi'ne, ardından da buradan Philadelphia Üniversitesi'ne ve Princeton'daki Institute of Advanced Studies'e gitti. Hayatı boyunca birçok ilmî faaliyete katıldı; bu arada İsrail Oriental Society'yi kurup yönetti ve daha sonra da American Oriental Society'ye başkanlık etti.

Goitein'in ilmî çalışmaları geniş bir alanı kapsamaktadır. İbrânîce, Arapça, İngilizce ve Almanca yayımlanmış ve ardından diğer dillere çevrilmiş çeşitli kitapları ve pek çok makalesi vardır. En önemli ilgi alanlarından birini Yemen yahudilerinin tarih, lehçe ve âdetleri teşkil eder. Orta Yemen deyimlerini toplayıp şerhleriyle birlikte Almanca olarak *Jemenica* adı altında kitap haline getirmiş (Leipzig 1934), sonra da Hayyim Habuş'un Fransız yahudisi şarkiyatçı Joseph Halevy'nin Yemen seyahatiyle ilgili 1870 tarihli el yazması raporunun İbrânîce bir neşrini hazırlamıştır (1939). Bu eseri hazırlarken de Kudüs İbrânî Üniversitesi'nde Belâzürî'nin *Ensâbü'l-eş-râf*'ının bir bölümünün tahkikli neşrini yapan (Kudüs 1936) bir grup araştırmacıya başkanlık etmiştir. Çeşitli şarkiyat

dergilerinde Ortaçağ'ın ve günümüzün İslâm medeniyeti ve Arapça'sı üzerine kaleme aldığı birçok makalesi çıkmış, daha sonra bunların bazıları *Studies in Islamic History and Institutions* adıyla yeniden yayımlanmıştır (Leiden 1966).

En önemli eseri, Mısır'da ve diğer yerlerde ele geçirilen çeşitli el yazması parçaların oluşturduğu Geniza belgeleri üzerine yaptığı *A Mediterranean Society: The Jewish Communities of the Arab World As Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza* adındaki beş ciltlik âbidevi çalışmadır (Berkeley-Los Angeles 1967-1988). Genellikle İbrânîce ve Arapça olan ve Ortaçağ Akdeniz havzasının kültür ve tarihiyle sosyoekonomik yaşantısı hakkında büyük önem taşıyan bu belgeleri sistematik bir şekilde kopya ederek çözümlenmiş, ardından da konu ve şahıs indekslerini hazırlamıştır. Eserde özellikle, daha önce hakkında pek bilgi bulunmayan orta tabakaya ağırlık verilerek XVI. yüzyıla kadarki yahudi, müslüman ve diğer halkların oluşturduğu toplum incelenmektedir. I. ciltte (1967) zanaatkârlar, ticaret, bankacılık, kara ve deniz yolculukları; II. ciltte (1971) Akdeniz havzasındaki yahudilerin cemaat yönetimi yanında komşularıyla ve iktidarla olan ilişkileri; III. ciltte (1978) aile münasebetleri; IV. ciltte (1983) ev hayatı, giyim kuşam, ziynet esyası, yiyecek ve içecekler dahil olmak üzere günlük hayat; V. ciltte de (1988) bir sosyal varlık, bir münim ve bir ilim adamı olarak fert ele alınmıştır. Ayrıca Geniza belgelerinin bazı seçilmiş metinleri İngilizce'ye tercüme edilerek 1973'te dipnotlarla birlikte *Letters of Medieval Jewish Traders* adıyla yayımlanmıştır (eserlerinin tamamı için bk. Attal, tür.yer.).

Goitein, İsrail'de şarkiyatçılığın kurucu ve geliştiricilerinden biri ve İslâm ülkeleri yahudilerinin hem kültür hem günlük hayatlarıyla ilgili tarihinin öncüsü sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrihün*, Kahire 1965, III, 455-457; R. Attal, *A Bibliography of the Writings of Prof. Shelomo Dov Goitein*, Kudüs 1975; a.e.: *Supplement*, Kudüs 1987; A. L. Udovitch, "Shelomo Dov Goitein. 1900-1985", *MESA Bulletin*, XIX/2 (1985), s. 306-309; F. Rosenthal, "Shelomo Dov Goitein (April 3, 1900-February 6, 1985)", *Proceedings of the American Academy for Jewish Research*, sy. 53, New York 1986, s. 1-5; a.mlf., "Shelomo Dov Goitein. Burgkunstadt, Oberfranken, 3. IV. 1900-Princeton, New Jersey, 6. II. 1985", *Isl.*, LXIII/2 (1986), s. 189-191.

JACOB M. LANDAU

Shelomo
Dov Goitein